List 36. **NOVICE** Tečaj XLVII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr. za pol leta 1 gold, 70. kr. za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gol 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 4. septembra 1889.

Obseg: Kmetski sinovi in kranjska kmetijska šola v Grmu pri Novem mestu. — Oklic gospodarjem na Kranjskem. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Kmetski sinovi in kranjska kmetijska šola v Grmu pri Novem mestu.

Ako ima naš kmet med svojimi sinovi prebrisanega dečka in nekaj cvenka v mošnji, odloči ga za „študiranje“, češ, da bodo „gospod“ in da se mu ne bode treba ubijati s kmetijo kakor njemu. Po Gorenjskem „študira“ iz ene in iste hiše celo po več sinov, in tistega, ki ima najslabšo glavo, pa odločijo za dom. Narobe svet! Tist, ki ima najmanj v glavi, ubijaj se za vse druge, za nje delaj, za nje plačuj in slednjič jim pa še izplačaj precejšnjo doto! Revež mora iti na nič, ako si ne zna pomagati na ta ali drug način, in navadno si tudi ne zna, ker ne ve in zna drugega, nego kar se je naučil od očeta. To pa dandanes ne zadostuje, in če več ne zna, godi se mu slabo, ako mu tudi nobenega brata ali sestre vzdržavati in nobene dote izplačati. Naše kmetije propadajo, tega ne more nihče tajiti, in da propadajo, niso krivi visoki davki in neugodne časovne razmere, kolikor neznanje naših gospodarjev, da bi z boljšim kmetovanjem več pridelovati ter se tako zalagali za slabe čase.

Ali je pa tudi res pri nas tako slabo? Gotovo ne! Na mehki postelji res ne leži naš kmetovalec, zelo trda je, a bila bi lahko meča, ako bi si znal in hotel bolje postilati. Kakor si postelješ, tako ležiš! Koliko bi bilo pri nas lahko boljše, ko bi naši gospodarji vsaj nekoliko manj kmetovali po starem kopitu! Kolikim neprilikam bi se lahko ognili! Samo dva vzgleda: Po slovenskih pokrajinah je dvoje važno: živinoreja ali pa vinarstvo. Tožijo, da živina nima cene. To ni res! Tako visoke cene kakor pred šestimi leti, res nima, a lepa živina, bodisi za pleme ali za mesarja, je zelo v ceni, a žalibog nimamo skoraj nič take živine. Ob enih in istih stroških bi lahko redili lepo živino, če bi jo znali in če bi hoteli popustiti starokopitno in malovredno zdanjo rejo in krmljenje. Tako je tudi z vinarstvom. Trtna uš in strupena rosa uničujeta naše vinograde, a naši vinogradniki drže roke križem, čeravno imamo zanesljiva sredstva proti tema škodljivkama. In zakaj to? Zato, ker kmetovalci naši niso dobro poučeni in ker se vedno drže načela, da je tisto kmetovanje, katerega jih je oče učil, pravo.

Res, gospodarji! naši očetje so dobro kmetovali, a živeli so v drugih časih, ki so bili kmetu bolj ugodni, nego so današnji: to so bili časi, ko Dolenjcu nikdar ni vino v zidanici zaostajalo, ko je Gorenjec prodajal pšenice mernik čez 3 gld., ko je Notranjec tisočake služil na cesti, ko se je v petdesetih letih komaj toliko izpremenilo, kolikor se sedaj v enem letu, a danes je vse to drugače. Dandanes ob času železnic, parobrodov, telegrafov itd. izpreminja se vse najhitreje, letos kaže to, drugo leto kaj drugega itd. Kmetovalec more le izhajati, ako se v vsem vedno takoj pouči in ako zna z najmanjšimi stroški iz svoje zemlje zajemati največi dobiček, ne da bi zemlja pešala. Tega se pa gospodar ne more učiti samo od očeta, on se mora tudi kmetijstva učiti na naravoznanstva, kajti kmetovati ne moremo po meri, kakor dela krojač obleko, ampak za vsak poseben slučaj je treba zopet posebnega postopanja. Kmetovati naj se uči kmetski sin najprej od očeta, a domač pouk naj še drugje popolnjuje, namreč v ljudski in kmetijskih šolah ter z dobrimi gospodarskimi knjigami.

V ljudsko šolo hoditi in dobre gospodarske knjige čitati more in mora vsak kmetski sin, kako kmetijsko šolo pa naj bi obiskovali vsi tisti, ki jo lahko. In koliko je takih, ki bi prav lahko šli v kmetijsko šolo, saj imamo sedaj na Kranjskam, to je v Grmu na Dolenjskem, tak obširen zavod. Vsak oče, ki le količkaj utrpi in ima doma veliko kmetijo (grunt), naj da sina v to šolo. Sin se bode v njej dobro naučil vsega kmetijstva, in to ne

K. ZIPOUS STEMPEL 640

samo z glavo, ampak tudi z roko, naučil se bode varčnosti in reda, postal bode sam sebi dober gospodar, drugim sovaščanom pa dober in lep vzgled Ker imajo pa naši gospodarji o tej šoli še vedno zelo napačne misli, zato smo si namenili nekaj besedi izpregovoriti o njej.

Kranjska dežela, oziroma deželni zbor, ustanovila je to šolo v ta namen, da se bodo v njej kmetski sinovi prav temeljito učili vseh kmetijskih strok. Šola se sicer imenuje „deželna vinarska, sadjarska in poljedelska šola v Grmu pri Novem mestu“, a mi pravimo zaradi krajšega in zato, ker je tudi bolj pametno, kar le „kmetijska šola v Grmu“. Tist kmetski sin, ki hoče vstopiti v to šolo, mora biti vsaj 16 let star ter je moral uže dovršiti domačo šolo.

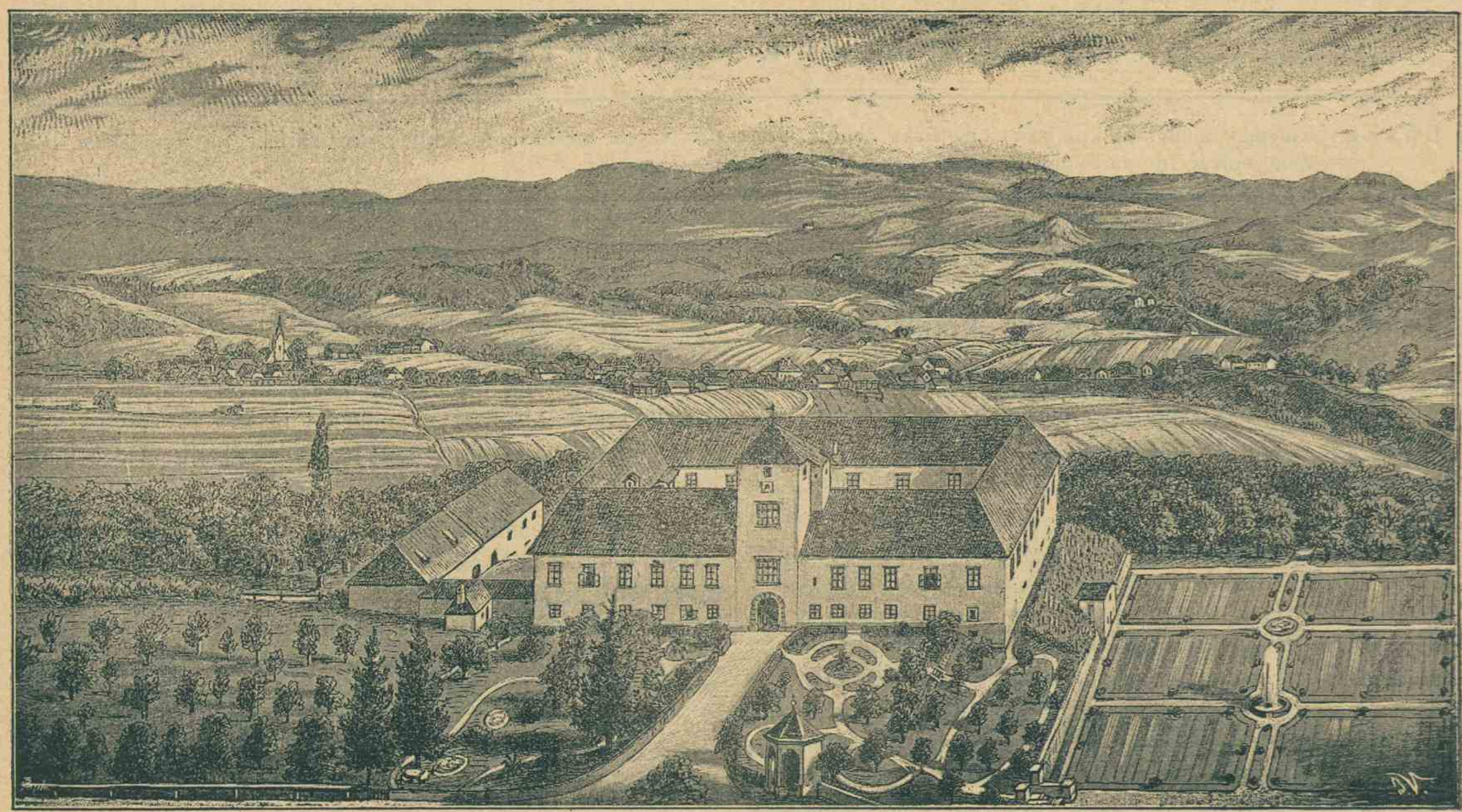

Podoba 1.

Pouk traja v kmetijski šoli v Grmu 2 leti, in vsi učenci morajo stanovati v šoli. Vsako leto so velike počitnice in tudi male o božiči in veliki noči.

Pouk v tej šoli se vrši nekoliko v šolskih sobah po 4 do 6 ur na dan, praktično pa na vrtu, v drevesnici, v vinogradu, na polji, na travnikih, v hlevu, v kleti itd.

Podoba 1. v današnjem listu kaže to šolo. Poslopje je bivši grad, a sedaj je v njem, kar je za šolo potrebno to so stanovanja, učilnice, kleti, hlevi itd. Za praktični, to je dejanski pouk, ima šola 61 oral, t. j. za 366 mernikov posestve polja, travnikov, drevesnice, vrta itd., kar se vse nahaja tik šole. Zraven tega ima 8 oral vinogradov in 24 oral gozda. Vsem kmetijskim delom se morajo učenci vaditi, in nihče se ne boj, da bode prišel iz šole mladenič, ki bo hotel biti gospod, ampak prišel bode iz nje mlad gospodar, ki bode vajen vsakega kmetskega dela ter bode znal domačo kmetijo kmalu izdatno izboljšati.

V šoli se učenci uče razen praktičnega kmetijstva, tudi raznih drugih reči, kakor verouka, zemljepisja, računstva, risanja, fizike, kemije, živalstva, rastlinstva itd. Učitelji razlagajo v šoli vse tisto, kar se vrši na šolskem posestvu in uče učence poljedelstva, rastlinstva, živinarstva, živinozdravstva, vinarstva, sadjarstva, vrtnarstva, čebelarstva itd.

Iz teh kratkih vrstic more vsak posneti, kaj kranjska dežela žrtvuje, da bi kmetski stan povzdignila. Vse tiste gospodarje, pa ki imajo za to šolo godne dečke ter jim bodo v svojem času izročili dom, pa naj te vrstice izpodbude, da pošljejo svoje sinove v to šolo sebi in sosedom na korist. Izšolani učenci bodo doma zvrševali prejete nauke ter tako širili umno kmetijstvo, ki je prva edina podloga našemu blagostanju.

Oklic gospodarjem na Kranjskem.

Leta 1890 bode na Dunaji splošna kmetijska in gozdarska razstava.

Razstava bode zavzimala vse panoge kmetijstva in gozdarstva ter bode pristopna razstavljalcem vseh dežel

avstro ogrske države. Nekatere skupine, na pr, učila in stroji, bodo mejnarodne.

Brezdvomno so časovne razmere take, da zelo težé kmetovalcu obračati pozornost izven svojega delokroga na podjetje, ki zahteva mnogo časa, truda in denarja.

Pa zopet so časovne razmere, katere ne pripuščajo brez oškodovanja važnih interesov izključiti se popolnoma iz svetovnega prometa in ne udeležiti se prilike za nove kupčijske zveze.

Kranjska s svojimi raznimi pridelki in izdelki mora biti častno zastopana na tej državni razstavi.

Uvažujoč te razmere smatra c. kr. kmetijska družba kranjska za svojo dolžnost, prevzeti posredovanje za to razstavo, in zato je sestavila v ta namen posebno deželno komisijo, ki obstoji iz podpisancev.

C. kr. kmetijska družba kranjska namerava predložiti na državni razstavi kranjsko kmetijstvo s skupno (kolektino) razložbo, pri čemer pa bodo pravice vsakega razstavljalca nedotaknene, stroški in trud pa izdatno zmanjšani.

Pozivljemo torej prav prijazno vse kranjske gospodarje, da zglase najkasneje do 1. oktobra t. l. one predmete, katere mislijo razstaviti, da bode potem podpisana komisija v stanu pravočasno vse potrebno ukreniti glede zglasitve in prostora na Dunaji.

V Ljubljani, 31. avgusta 1889.

Deželna komisija za splošno kmetijsko in gozdarsko razstavo l. 1890. na Dunaji.

Ivan Murnik m. p.
predsednik.

W. Goll m. p. **Jos. Lenarčič** m. p.

G. Pirc m. p.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

124.

Obrt in umetnost.

Španjolci se tudi niso mogli dosta načuditi čistim izdelkom prerazličnega zlatega in srebrnega posodja, ki so je nahajali pri Peruvancih. In vse to posodje so izdelavali z zelo jednostavnim orodjem. Železa niso poznavali, dasi so ga imeli polne gore. Mesto njega so rabili baker pomešan s cinom. S takim orodjem so izdelavali zaras fina dela.

Zlata Peruvanci niso kopali globoko, pobirali so ga le ob vrhu, ali pa so ga izpirali na rekah. Novcev niso kovali, saj jim jih tudi ni bilo potreba. Prave trgovine namreč niso imeli, živeli so sami zase, in česar so potrebovali, tisto so zamenjavali. Pač pa so Peruvanci poznavali tehtnico. Staro srebrno tehtnico so našli v grobu nekega Inka, in vele, da je natančna.

Najboljše in najzanesljivejše spričalo do kake in kolike naobraženosti je ta ali oni narod dospel, podajajo nam njegovi stavbinski ostanki, v njih se zrcali njegov značaj. Stavbarstvo peruvansko je sicer jasen znak nedovršene civilizacije, ali ima vendar svoj raz, ki je povsodi tako jednostvaren, kakor da so vse stavbe v Peruvu izvedene bile po enem uzorcu. Gradivo jim je bil granit ali porfir ali opeka. Ta opeka je mnogo večja od naše in trda. Zidovi so bili nizki in jako debeli. Visoka poslopja v dvoje nadstropij so bila redka. Sobe v poslopju niso bile med seboj zvezane, ampak so vsake duri držale na dvorišče. Tudi niso imele oken, svetloba je dohajala pri durih, ki so bile zgoraj ožje. Take duri se nahajajo tudi pri egipetskih stavbah. Strehe so bile največ lesene ali slamnate. Nekatere stavbe so stavili brez malte, a so zato kamenje tem lepše obdelali in skrbno zložili.

S tega nam je jasno, da so bile stavbe peruvanske jednostavne, brez vseh okraskov. Stebrov in obokov Peruvanci niso poznavali. Humboldt nam omenja kot osobit raz peruvanskega stavbarstva jednostavnost, simetrijo in trpežnost. Te lastnosti se do celega vjemajo z ondotnim podnebjem in zemljo, vzlasti kar se tiče trpežnosti, ki je kljubovala pogostim in silnim ondotnim potresom. Mnoge ponosne stavbe Španjolcev so se posule ob takih prilikah, ali stavbe starih Peruvancev, katerih niso razvalile roke podjarmiteljev, ohranile so se v celoti svojej do naših dni. Pred kot ne pa mnogi ostanki peruvanskega stavbarstva čakajo še svojega odkritja, kajti zemlja, po katerej se je sprostirala država Inkovcev, malo je še bila preiskovana.

125.

Sadje v kulturnem razvoju človeštva. Sadjarstvo pri starodavnih kulturnih narodih v Aziji in Afriki.

Sadje nas vodi kakor mnoge druge kulturne biline v najdavnejšo prešlost človeške kulture. Lesnike in drobnice, ki rasto po gozdih, gotovo so človeka preje zanimale, kakor neugledno zrnje naših žitaric. Ali vendar se je kultura žitaric morda preje začela, vsaj brzejše se je razširila, kakor kultura sadja. Sadje ni moglo biti nikjer glavna hrana ljudstvu, ker v njem ni dovelj vsake vrste redilnih tvari, katerih človeško telo potrebuje, ali vendar je ono v mnogem pogledu največe vrednosti za kulturni napredek človekov.

Nobeno naše sadje ni enoletna bilina, to so zgolj drevesa, in v tem je najglavnejša vrednost. Za mlado drevesce mora človek izbrati dobro, očiščeno zemljo, in preden drevesce doraste, preden začne sad roditi, treba več let. In ves ta čas ne sme človek z oči pustiti svojega gojenca, temveč ga mora njegovati kot mati svoje slabo dete. Rekli bi, da je to vrlo jednostavno in naravno delo. Ali pomislimo divje pleme, ki se s svojo

čredo po pašah klati, ali prvi poljedelski narod, ki se seli s kraja v kraj, da najde rodovitnejše zemlje, pa recite, kdo hoče ta plemena ustaviti, kdo jih hoče obdržati na rušinji? Ali gledite, človek je spoznal žlahtno sadje, in česar ne bi mogla izvesti skrajna sila, to je izvelo sadje. Z vzgojem sadnih dreves je moralo prenehati večno potikanje, sadje je ustavilo in privezalo človeka na kos zemlje, v katerem mu je raslo sadunosno drevje. Mnogoletni trud se ne zapušča tako lahko, človek hoče, da se naužije plodov svojega truda in dela. Vzgoj sadnega drevja pa je napravil še drugih prememb v človeškem življenju. Žito na polju napajata rosa in dež, ali sadno drevje v južnih krajih zahteva tudi še umetnega napajanja. Človek mora napeljati studence in potoke z gora na svoje vrtove. Da bodo ljubljenci njegovi varni pred domačo živino kakor tudi pred zverino, mora jih človek še ograditi ter paziti, da se mu ograja vzdrži.

Divji narodi, ki ob lovu žive, ne znajo še dandanes kaj je posest, kaj lastnina, in tudi prvi poljedelski narodi niso še poznavali osebne posesti. V prvej kulturnej dobi na Grškem ni nobeden imel svojih lastnih njiv, vse polje je bilo občinsko. Samo ograjen in sadunosen vrt je bil svojina onega, ki ga je zasadil in ogradil. Toisto opazamo tudi pri črncih v Afriki. Kdor zasadi tam palmo, ima nánjo izključno pravico, to je njegova edina svojina, ker druge posesti ne pozná. In tako so se z vzgojem sadnih dreves razvili prvi pojmi ob posestvu, in nepotrebno bi bilo, da bi razmatrali, kolike vrednosti je to za razvoj društvenega in državnega življenja. Vsi vemo da je posest ustvarila stotino pravnih pojmov, da je postala temelj državne uredbo in vsega modernega napredka.

Prastaro pleme, ki je živelo v švicarskih stavbah na kolju, vzgajalo je uže mnogo žitaric, ali je ostalo na zelo nizkej stopnji kulture. Zginilo je s površja zemlje, in za seboj ni pustilo glasu. Da se niso ostanki njegovega bivanja in življenja ohranili v blatu na dnu jezera, čisto nič ne bi vedeli, da je to pleme na svetu bilo. In to pleme je pobiralo po šumah lesnike in drobnice, lepega, žlahtnega sadja pred kot ne ni še poznavalo. V Grškej je živel dolgo in dolgo marljiv narod, ki se je s poljedelstvom ukvarjal. Ta narod je bil gotovo nadarjen, ali v kulturi se ni vzdignil, živel je enolično življenje. Takega so našli semitski trgovci, in kaj se je potem godilo ž njim, to dobro vemo. Semitski trgovci so prinesli na Grško trto in prva sadna drevesa. In glej čuda, grški narod se je na to kar preobrazil. Novo življenje je šinilo vanj, vzdignil se je na čudovito višino. Poljedelstvo samo ne bi nikdar tako brzo do tega cilja dovelo. Sadje ne more biti takošna hrana, kakoršno je žito, ali v sadju, v vinskej trti je drugr moč, ki človeku plemenja dušo in srce. Sok vinskega trsa je razdražilo domišljijo človeku, a vzgojeno sadje mu je oplemenilo okus, posladilo življenje in ustvarilo poželjenje po plemenitajšem užitku. Tako je napočil prvi dan vzvišenejšega duševnega življenja. Delo človeško je postalo mnogovrstnejše, nastale so nove potrebe, ta trud je divno cvel in obrodil najlepšega sadu.

Ono malo, kar nam je najstarejša povest zapisala priča nam, da se je požlahtnjeno sadje razširilo po vsem svetu po onih istih potih, po katerih se je širila tudi kultura človeška. Res imamo tudi sadje, ki nam ga ni kultura z vzhoda prinesla, ali ni dvombe, da je to sadje došlo s šum še le potem pod okrilje človekovo, ko je kultura z vzhoda uže poučila človeka, kako mu treba biline vzgajati in kakošno korist more od tega vzgoja imeti.

Vzgoj sadja je šel vstric z razvojem vrtarstva. Med starimi kulturnimi narodi v Aziji so bili Perzijanci izvrstni vrtarji. Razen uresnega drevja je raslo pri njihovih vrtih mnogo najplemenitejših sadnih dreves. Grški pisatelji omenjajo raznega žlahtnega sadja ki so ga s Perzije dobili. Babilonski vrtovi so se tudi ponašali z razni sadunosnim drevjem kakor perzijanski. Toplo podnebje teh krajev je dopuščalo, da so tu rasle ne samo breskve in marelice, črešnje in višnje, temveč tudi smokve oljike in datlji. Tudi Feničani so bili veliki ljubitelji uresnega bilja in žlahtnega sadja. Vse kar so žlahtnega našli za orbtom v Aziji vse so znosili na svoje vrtove, ki so se v nepreglednej vrsti ob širili Sredozemnem morju. S svojim prometom in trgovino so spojili Feničani Azijo z Evropo, odprli so pota, po katerih je kultura in žlahtnejše kulturno bilje prehajalo z Azije v Evropo. Feničani so prinesli v Evropo žlahtni trs, oljiko in smokvo, in za temi bilinami je prišla v Evnopo po raznih potih cela vrsta drugega sadja. V tem česu se je pojavila v Evropi hruška, jabolko, črešnja in višnja, sliva, kutina, marelica in breskva.

Stari Izraelci niso zaostali prav nič v sadjarstvu za Feničani. V Kani so našli žlahtno oljiko in v Palestini smokvo. Sam Mozes uči ljudstvo, kako ima na sadjs paziti kajti veli: „Kedar prideto v deželo, in zavadite v njej sadna drevesa, zavrzite njih sprednjo kožo; sadje, katero vam rodê, vam bodi nečisto. in ga ne jejte. To je: Prvo sadje treh let proč vrzite kot slabo sadje, katero je drevo v svojej slabosti rodilo. Četrto leto pa bodi ves njih sad posvečen v hvalo Gospodu. Peto leto pa jejte sadje, ter nabirajte, kar rodé.“ Da so Izraelci umeli s cepljenjem žlahtniki divjake in slabo sadno drevje, to nam priča sv. pismo nove zaveze, kjer se na več mestih omenja cepljenje. Ni dvojbe da so jih v tem poučili sosedni Feničani. Razen mnogega južnega sadja so vzgajali Izraelci vzlasti kutino in slive, hruške in jabolka. V visokej pesni slavi se sadje a najbolje jabolko. „Kakor je jablana med gozdnim drevjem, tako je moj ljubi m d sinovi. V njenej senci, kar sem želela sedim, in njen sad je sladek mojemu grlu.“ In dalje veli „Duh tvojih ust je kakor jabolčni duh. Tvoje grlo je kakor najboljše vino.“ Jako so čislali Izraelci tudi kutine. V Malej Aziji in Siriji kakor tudi v južnej Evropi so kutine lepse in okusnejše kakor pri nas, in njih

zlata boja med zelenim perjem prikazuje se v prekrasnom licu, zato ondotni pesniki često spominjajo kutine v svojih slikah.

Salamon primerja v Pregovorih kutine z modrim svetom in veli, da so modre besede ob pravem času to kar so zlata jabolka v sreberni posodi. Grška pravljica o Herkulu spominja tudi zlatih jabolk, ki jih Hera kot poročeni dar dobila. Ta jabolka so rasla v vrtu na podnožju Atlasa, in čuval jih je zmaj, kateremu jih je moral Herkul oteti. Mnogi sodijo, da so to kutine bile.

V Egiptu cvel je vzgoj raznovrstnega bilja od najstarejših časov, ali prav najplemenitejše sadje je tu slabo usoevalo. Kakor Taofrast in Plinij omenjata ni mogla v Egiotu črešuja uspevati, prav tako se je godilo drugemu sadju. Breskva in marelica, smokva in datela so bili edino sadje, ki je v Egiptu dobro uspevalo.

(Dalje nasl.)

Trgovinska in obrtniška zbornica.

Trgovska in obrtniška zbornica za Kranjsko imela je, kakor smo že javili, dne 9. avgusta 1889. svojo redno sejo pod predsedništvom gospoda Vasa Petričića in v navzočnosti naslednjih gospodov zborničnih udov: Ivana Dogana, O. Dolenca, Alojzija Jenka, Antona Kleina, Frana Kollmanna, Maksa Krennerja, Ivana Perdana, Josipa Ribiča, Frana Ks. Souvana, F. Zupančiča in Jerneja Žitnika.

Gospod predsednik izjavi, da je za sklepčnost dovoljno število članov navzočnih, otvori sejo ter imenuje overovateljema zapisnika gospoda Maksa Krennerja in Frana Ks. Souvana.

I. Zapisnik zadnje seje se odobri.

Gosp. zborični svetnik Anton Klein poroča o zborničnem proračunu za l. 1888 in predlaga v imenu odsekovem:

1. Računski sklepi o zborničnem računu in o pokojninskem zakladu pro 1888 potrjujejo se in predlagatelju računov daje se odveza;

2. Pravoredno z dokazili izkazan zborični račun predložiti je v zmislu § 21. zakona od dne 29. junija 1868, drž. zak. štev. 85, visokemu c. kr. trgovinskemu ministerstvu po c. kr. deželni vladi, istočasno z računom o pokojninskem zakladu zborničnih uradnikov. — Oba predloga obveljata.

III. Gospod zborični svetnik Jernej Žitnik poroča o pravilih bolniške blagajnice frizerjev in brivcev v Ljubljani.

Pravila te zadruge potrdila je c. kr. deželna vlada, ali zadruga pravil zadružne bolniške blagajnice ni premenila po določilih V. oddelka zakona od 30. marca 1888, o zavarovanju delavcev glede kake bolezni, drž. zak. štev. 33. Vsled tega je vis. c. kr. deželna vlada, z ozirom na določilo v § 58. tega zakona, pravila premenila.

Ta pargraf namreč določuje, da udje zadružnih bolniških blagajnic, katere so ustanovljene na podlagi VII. poglavja obrtnega reda, nimajo dolžnosti, pripadati kaki bolniški blagajnici, ki je ustanovljena po propisih tega zakona. Vender pa se morajo pravila zlagati z določili zakona od 30. marca 1888. leta in se toraj prenarediti. Na to stran potrebno premeno pravil, ako se po rednem potu ne predrugačijo v roku, ki ga bode ukazoma postaviti, naj politično deželno oblastvo samo opravi s pravno-zavezno močjo. Ker potrebne premene zadruga ni naznanila, premenila je pravila visoka c. kr. deželna vlada, in ker se ta premene zlaga z zakonskimi določili in ni tako, da bi blagajnica ne mogla uspešno delati, zato nasvetuje odsek: „Slavna zbornica naj se v svojem poročilu do visoke c. kr. deželne vlade izreče za potrditev pravil. — Predlog se je sprejel.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Dalmacija.

V ravno minulem zasedanji dalmatinskega deželnega zbora segla je tamošna hrvatska večina po onem skrajnem sredstvu, katero ji podaja ustava, da domači deželni vladi in pa sredni vladi na Dunaji pokažejo svojo nezadovoljstvo zavolj preobilnega gojenja laščine in nemščine v deželi, zavolj prepičle podpore skazane domači hrvaščini in pa zavolj zanemarjenja gmotnih zadev v deželi.

Dalmatinski Hrvatje izražajo nevoljo svojo ter prete, z d r u ž i t i se s H r v a t s k o, v kar jim ustava daje pravico. — V deželnem zboru prevzel je za stranko nalogo governika vrednik „N. L.“ Biankini. Dne 6. avgusta pa je podpisalo 25 narodnih poslancev svoj program, ki izraža v določenih točkah ono, kar je govoril Biankino. Kolikor so nam znane razmere Dalmaciji in pa merodajne osebe, imajo te izjave namen, pripomoči dalmatinski narodni stranki k onemu, kar so dosedaj brez vspeha zahtevali doma in v Beču po svojih zastopnikih, izraz nevolje je to v drugi obliki pa sicer zelo podoben onemu, ki se kaže na Češkem v izvolitvah mladočehov.

Pritožba je to zoper ravnanje sedajne vlade proti onem, ki so v vrstah njené opozicije, pritožba zoper preveliko ozirnost sedajne vlade, nasproti manjšini. Druzega pomena sedaj nima govor Biankini-jev in pa program dalmatinske narodne stranke, katera podajamo tukaj svojim čitateljem.

Deželni poslanec in vrednik „Narodnemu Listu“ Biankini, je v budgetni debati govoril tako:

„Vlada se kaže nasproti kulturnim in gmotnim deželnim potrebam jako malo naklonjeno. Glede na prometna sredstva je Dalmacija od zunanjega sveta tako

izključena, kakor da bi ležala tam kje ob Kongu in ne v bližini središča omikane in visoko kultovane Evrope. Zaradi tega je prej tako živahni trgovski promet z Bosno in Ercegovino popolnoma prešel v roke Dunaja in Budimpešte, nekdaj ponosna trgovska mornarica Dalmacije pa, za katero nas je celo mogočni cesar Karol V. zavidal, je propala popolnemu poginu. Dalmatinski ribiči morajo mirno gledati, kako jim italijanski ribiči iz Chioggie izpred ust jemljo košček kruha. Iz ozirov višje politike za Italijo se žrtvuje dalmatinsko obrežno brodarstvo. Položaj prebivalstva je postal tako neznosen, da strahovito narašča izseljevanje v Ameriko. V bodoči proračun je postavljenih za orožništvo 38.000 gld., za ceste pa samo 13.000 gld., in za toliko potrebne vodne stavbe skupaj borih 2000 gld.

Brez cest in železnic, brez občil in mnogih drugih nujnih potreb, moramo za celo armado orožnikov plačevati. Postopanje naše vlade v zadevi narodnega jezika je dokaz za njeno nehvaležnost, dvoličnost in kratkovidnost. Italijanščina, katero komaj pet odstotkov prebivalstva govori, vlada v c. kr. uradih Dalmacije takó, kakor da bi bila slednja še vedno pod vrhovno oblastjo benečansko, ali da bi bili mi podaniki kralja Humberta. To odlikovanje italijanščine žali naš narodni čut in čas ni daleč, ko bo c. kr. namestnik imel svoje italijanske govore pred praznimi klopmi. Dostojanstvu narodnega zastopstva nikakor ni več primerno, da bi še v bodoče korakalo po dosedanji neplodoviti poti. Narod ima pravico, da nas vpraša, zakaj podpiramo vlado, ki nima za pravice naroda drugega, kot prazne besede. Razumim, zakaj ne privolijo v zvezo našo z brati onstran Velebita, zakaj nas puste kakor od debla odtrgano vejico pojemati in nas nočejo spojiti z Bosno in Ercegovino. Da pa potiskajo v kot jezik naš, tega si ne morem raztolmačiti. Jezik je znak narodnosti; njegovo zatiranje pomeni smrt naroda".

Petindvajset deželnih poslancev podpisalo je naslednji program:

„Narodni hrvatski klub" stoji nepremično na temelju državnega prava hrvatskega in celokupnosti Hrvatske. Zato želi, da se Dalmacija čim preje zjedini s Hrvatsko in Slavonijo, in da se hrvatski državi povrnejo vse stare časti.

Pod varstvom tega hrvatskega prava Hrvati in Srbi v Dalmaciji vživajo iste praviceev vsakem oziru, kakor stvarjajo jeden narod, izven katerega ni drugega v Dalmaciji.

„Narodni hrvatski klub" je dolžan in pripravljen vsak ugoden čas skrbeti, da naš premilostivi kralj na temelju narodnih in pisanih prav, potrjenih z Njegovo sveto besedo, zjedini Dalmacijo s Hrvatsko in Slavonijo.

Da se to zgodi in da se narod bolje pripravi na to in pot prikrajša, — zato bode „narodni klub" skrbel z vsemi postavnimi sredstvi: da krepi hrvatsko zavest, da pohrvati vse šole in urade v deželi, da se dežela reši talijanščine in obrani ponemčenju.

„Narodni hrvatski klub" nima nobene vere za narodnost in ju tudi ne spaja, a braniti hoče staroslovenščino v cerkveni službi.

Pospešujoč blagostanje v deželi bode klub delal na to, da se Dalmacija z železnico zveže z ostalo državo in glavna pristanišča ob Jadranskem morji z Bosno, prirodnim zasledjem Dalmacije, brez katere Dalmacija nima hrane ni obrane."

Naši dopisi.

Iz Ljubljane — Pravda zavolj zastave na deželnem dvoru v Ljubljani v rojsten dan cesarjev je končana in našlo se je celo nekaj nasprotnih listov, kateri so izjavo deželnega glavarja prijavili vsaj v posnetku. V Ljubljani pa so se hipoma poskrili vsi oni, ki so tukaj tako malo premišljeno kričali na deželnega glavarja in med svet strobili svoj: „glejte in križajte Slovence!" — Sedaj prizadeti poštenjaki potepeno tiho mirujejo na lavorikah lastnega osramotenja. — Morebiti, da nam sedaj oni možakarji nekoliko časa ne dajo povoda, baviti se z njimi.

— **Za Vincencijevo družbo** v Ljubljani darovali so presvitli cesar 200 gl.

— **Glavni zbor društva za podporo učiteljev**, njihovih udov in sirot bil je minuli teden zbran v redni letni zbor v mestni dvorani ljubljanski pod predsedstvom preč. gosp. prošta dr. Jarc-a. S poročila posnemamo, da tedaj društvene podpore uživa 10 udov in 19 sirot in to: udove v svotah po 100 gl. sirote pa v svotah po 25 gl. na leto. V minulem letu znašali so društveni dohodki 4005 gl. 34 kr., troški pa 2389 gl. 68 kr., premoženje 45750 gl.

Konečno sklepanje o predlogu na premembo pravil vrnil se je odboru, v tega pa so bili izvoljeni gg. dr. Jarc (predsednik), M. Močnik (tajnik), Govekar, Praprotnik, Stegnar, Žumer, Čenčič, Borštnik in Tomšič.

— **Ocena letošne letine.** Minuli teden vršil se je po različnih iz židovskih krogov prihajajočih zaprekah tako zvani svetovni žitni trg in je s porabo došlih mu poročil, prišel do prepričanja, da je letošna letina za mnogo slabeja memo vlanske. — Pri teh računih razvrstujejo se predvsem dežele v vrsto onih, ki uvažajo, in tem se prišteva: Avstrija, Pruska, Saksonska, Bavarska, Badenska, Würtenberška, Laška, Švica, Holandska, Francoska in Angleška; — v vrsto izvažajočih dežel pa soadajo: Ogerska, Ruska, Rumunska, Srbska, in Egipt.

Dobrota letine izražuje se v številkah tako, da pomenja srednjo letino številka 100. Ozira se samo na glavne pridelke namreč všenico, rež, in ječmen deloma tudi oves. Vlansko leto bila je žitna letina na sploh mnogo boljša, kakor letošna. Kaže nam namreč glede pridelka pšenice:

	v letu 1888.		v letu 1889.
na Srbskem	120	memo	70
na Romunskem	116	„	86
na Ogerskem	110	„	72
v Egiptu	110	„	72
v Avstriji	107	„	83
na Ruskim	98	„	57

Kaže se toraj, da izrekoma one velike države, ki zalagajo svetovni trg s svojimi pridelki silovito manje pridelke izkazavajo, kakor vlansko leto in temu je naravna posledica ta, da za slučaj, ako se kaže tudi v merodajnih izvanevropejskih deželah: severni Ameriki in Indiji, pri žitu dotičnih vrst cena hiti na kviško, kar se na žitnem trgu že tako opazuje od začetka poletja sem. Boljšo letošnjo letino glede pšenice kažejo letos memo minulega leta samo tri uvažajoče dežele namreč Holandska 105 memo vlanske 82, francoska 100 memo vlanske 80, in Švica 100 memo vlanske 78. Pri rži kaže Ogerska 85 vlani, 55 letos, pri ječmenu pa vlani 84, letos 53, Avstrijske dežele pa pri rži vlani 92, letos 86, pri ječmenu pa vlani 96, letos pa 79.

— **Premovanje govedi v Bledu**, ki je bilo 24. t. m. vršilo se je ob najhujšem dežji. Vzlic tej nepriliki pripeljali so mnogo govedi, ki je bila z malimi izjemami vsa beljanskega plemena ter kazala, da so Gorenjci vrlo napredovali v živinoreji. Nastopni posestniki so dobili premije, in sicer v tistem redu, v katerem so zapisani.

Premije za lepe junce: Ivan Wucherer iz Lesec 40 gld., Ivan Šarl iz Kupljenika 30 gld., Adolf Muhr iz Bleda 30 gld., Franc Legat iz Lesec 25 gld., Josip Mulej iz Sela 25 gld.. Josip Slivnik iz Bleda 20 gld., Andrej Klinar iz Rovt 20 gld. in Andrej Poljanec iz Rečice 20 gld.

Premije za lepe junice: (Prva premija za telice je bila sicer priznana gospodu Rih. Schrey-u v Zagorici, a odklonil jo je v korist kmetskemu posestniku) Fran Legat iz Lesec 25 gld., Miha Noč iz Javornika 20 gld., Ivan Mallner iz Želeč 20 gld., Tomaž Prešern iz Lesec 15 gld. in Florijan Pekel iz Sp. Gorij 10 gld.

Premije za lepe krave: (Prva in druga premija sta bili prisojeni gospodu Ivanu Wuchererju in Franu Legatu v Lescah, a odklonila sta ji v korist drugim živinorejcem) Rihard Schrey iz Zagorice 30 gld., Sebastijan Žvan iz Sp. Gorij 25 gld., Ivan Mallner iz Želeč 20 gld., Miha Žvab iz Javornika 15 gld. in Josip Tonejc iz Bohinjske Bele 15 gld.

Veseli nas, da moremo poročati, da so gospodje Ivan Mallner, hotelier v Bledu, Adolf Muhr, grajščak v Gradu in Rihard Schrey, grajščak na Bobnu, one vsote, katere so prejeli za premije (100 gld), podarili blejski kmetijski podružnici, in ravno tako tudi gospod Franc Legat, kateri je podaril svojo premijo radovljiški podružnici. Te vsote bodo porabile podružnice gotovo na najboljši način v prospeh kmetijstva.

Kakor smo uže gori omenili, bilo je v dan premovanja silno deževno in to je bilo tudi krivo, da se premovanje ni moglo toliko slovesno vršiti, kakor se je bilo nadejati po pripravah, katere je v ta namen naredil neutrudni podružnični predsednik gospod Anton Hudovernik. K premovanju, katero je počastil s svojo navzočostjo tudi družbeni predsednik gospod cesarski svetnik Ivan Murnik, prišlo je obilo gospodarjev, kateri si so razen živine, tudi ogledali delo z žitočistnim strojem in pridelke sirarske zadruge v Selu — Podružnica v Bledu si misli zidati ob svojem posebno hišo za stroje ter za skupno izdelovanje sadnega mošta, in naše družbe odličen član, ki pa noče biti imenovan, podaril je podružnici v ta namen 20 gld., ter tudi gospod Jos. Bobisut, ravnatelj v Celji 3 gld. in sicer zato, ker ga je nad vse veselilo izgledno vedenje kmetskih gospodarjev ob premovanji. Želimo, da bi to premovanje obrodilo mnogo najboljšega sadu!

Fcm. grof Janez Karol Huyn je umrl v nedeljo v Gmundenu in tako sledil po malo tednih odličnemu svojemu tovarišu baronu Filipović-u, — Huyn zadnja leta kot člen gosposke zbornice, člen delegacije in tudi člen državno-zborske komisije za nadzorovanje državnih dolgov, bil je eden najspretnejših, najhrabrejših najvernejših generalov naše slavne armade. Presvitli cesar je ž njim zgubil dolgoletnega zvestega služabnika, katoliška cerkev odkritosrčno udanega sina, ki je pri vsaki priliki javno pokazal svoje versko prepričanje. Rodil se je dne 10. februarija 1812 na Dunaj in dovršil vojaško akademijo v Dunajskem novem mestu. Bil je pribočnik, učenec in prijatelj slavnega Radeckega. Grof Huyn je prinesel poročilo o nastopu vlade sedanjega cesarja v glavni tabor avstrijske armade v Italiji. Dne 8. marca 1849 je na cesarskem dvoru v Olomuci dobil povelje, naj razpusti kromeriški državni zbor. Leta 1859 je bil brigadni poveljnik na Tirolskem, prepodil Lahe iz dežele, in je dobil red železne krone druge vrste. Leta 1866 je bil prideljen bavarski armadi. Kot načelnik generalnemu štabu je izdelal štatut, bil poveljnik v Lincu, Pragi, in Budi, kjer ostalo njegovo ime v najboljšem spominu, pozneje predsednik najvišjemu vojaškemu sodišču. Izurjen je bil kot strateg, učen kot modroslovec, veščak kot zvezdoslovec. Občeval je mnogo s slavnim zvezdoslovcem Secchijem, ko je bil ta še v Milanu. Minolo pomlad se je vdeleževal še zborovanj katoliškega shoda na Dunaji. Zapustil je pet sinov, katerih eden bo duhovnik, in dve hčeri. Grof Huyn je bil še iz stare šole Radeckijeve. Naj v miru počiva!

— **Kamniška železnica** se bliža pričetku gradenja. Ministerstvo je odobrilo nadrobni načrt za politično pregledavanje in za razprave razlastnenja. Pregledavanje vršilo se bode meseca septembra t. l. Delo pri predoru

v Kamniku in pri savskim mostu prične se še to jesen, v ta namen se bode takoj nakupoval za most in za prage potreben les.

— **Podrožnik**, kjer so se od nekdaj shajale ljubljanske prijateljice kave, kupil je ljubljanski pekovski mojster Jožef Čad za 24.500 gld.

— **Aleksander baron Lazarini**, c. kr. kamornik in major v pokoju umrl je včeraj 3. septembra na Bledu v starosti 69 let. Truplo umrlega prepelje se v Smlednik v rodbinski grob.

— Iz **Višnje gore** se nam poroča, da je bil zadnji semenj jako dobro obiskan. Živinorejci so prignali mnogo lepe živine in jo tudi dobro prodajali.

— **„Hrvatski učiteljski dom“** bodo jutri slovesno odprli v Zagrebu. Krasna zgradba na vseučilišnem trgu stoji 95.000 gld.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — V ponedeljek jutro pripeljal se je cesar z zahodne železnice z Išla na Dunaj ter se je s kolodvora podal naravnost na svoj dvor, kjer je dopoludne v avdijenci sprejel ter zaprisegel novoimenovanega hrvatskega Ministra pri ogerski vladi pl. Josipovič-a. Na večer istega dne ob 8 uri odpeljal se je cesar s posebnem vlakom s svojim vojnim spremstvom k vojnim vajam v Galicijo. Kot gosta cesarjeva spremila sta ga k vajem vojna ataše-a nemški in laški, razun teh odpeljali so se tje nadvojvoda Albrecht in vojni minister baron Bauer.

Sicer na Dunaji v višjih političnih krogih še vedno vlada tihota vročega poletja. ministrov je še malo tam in ne čuje se o posebnih pripravah za jesensko delovanje, — samo iz krogov finančnega ministerstva se čuje, da namerava vlada predložiti državnemu zboru nekatere premembe zakona o davku na žganje. izrekoma se čuje, da naša in ogerska država dogovarjata znižanje množine kontigentiranega špirita.

Dalje poroča Pražka „Politik“ govorice v vladinih krogih, izrekoma v onih ministerstvu notranjih zadev, da se namerava upokojiti namestniškega svetovalca v Poreču g. Aleks. vit. Eluscheg-a, ter da se v deželni zbor Isterski pošlje kot vladni zastopnik okrajni glavar pl. Czermak. To bi bil nov odločilen korak pri odstranjevanji onih uradniških oseb na Primorskem, katere so zakrivile tam sedajne, že neznosne razmere.

Glede kandidature v deželni zbor v Leopoldovem predmestji na mesto odstopivšega prof. Ed. Süssa, oglasil se je sedaj še drugi protisemitski kandidat, tako, da se bode skoraj gotovo Süssu zopetna izvolitev olajšala.

Vseučilišni profesor dr. Jelinek vložil je prošnjo, da ga odpuste od vseučilišča ker se je na vseučilišče pozval profesor Lamasch kot ordinarij za stolico državnega mednarodnega prava.

Istra. — Graška „Tagespost“, ki s posebno slastjo prinaša Slovencem nasprotne, akoravno prav s trte zvite novosti, pisala je minuli teden, da se je pred kratkim podal papežev nuncij Galimberti na Primorsko, da graja Slovanom preprijazno ravnanje škofov Glavina in Feretiča. Na to samo po sebi nevrjetno vest, odgovarja sedaj drug nam pravičen dopisnik s Poreča, ki pa istinito potovanje papeževega nuncija kaže v prav drugači svitlobi. Posredovanja papeževega zahtevalo je po tem dopisu ravnanje lahonskega škofa Flapp-a.

Ta škof je namreč s pomočjo deželnega odbora v Kopru ustanovil konvikt, kateremu je namen, dosedaj slovansko duhovščino v Istri namestiti z laško. Da bi se gojenci navzeli tudi nepokvarjenega laškega duha, najel je škof prefekta in redovnice, ki opravljajo v zavodu nižje opravila iz kraljestva laškega, ter jih je škof brez ovinkov namestil. Škof Glavina, pod čegar škofijo Koper spada, je smatral to za utikanje v njegove uradne pravice, toda pri tedanjem namestniku baron Pretisu iskal je pomoči brez vspeha, zato pa se je pritožil pri papeževem nunciju, ki je ravno zato malo skušenemu škofu to nedostojnost očital.

Ta čin iz novega kaže, da prvič nemško liberalno častništvo in lahonstvo delata pod enem klobukom in drugič, da je skoraj redno nasprotno res, kar taki listi kot sila senzacijonalne novosti trosijo med svet.

Nemška. Sedaj je dognano, da je ruski car uradno naznanil svojo obiskanje v Berolinu. Danes odpelje se car s Kopenhagna ter doide, ne ustavši se v Berolinu naravnost v Potsdam. Nemški cesar torej tudi tako skrajša svoje bivanje pri vojnih vajah, da sedaj že nadzoruje priprave za sprejem carjev.

Žitna cena

v Ljubljani 31. avgusta 1889.

Hektoliter: pšenice domače 5 gold. 83 kr. — banaške 6 gold. 80 kr. — turšice 5 gold. 30 kr. — soršice 5 gld. 80 kr. — rži 4 gold. 50 kr. — ječmena 4 gold. 33 kr. — ovsa 3 gold. — kr. — ajde 4 gold. 33 kr. — ovsa 2 gold. 44 kr. — Krompir 2 gold. 41 kr. 100 kilogramov.

V Kranji.

Hektoliter: Pšenica 6 gold. 18 kr. — Rrž 4 gold. 55 kr. — Oves 2 gold. 60 kr. — Turšica 4 gold. 54 kr. — Ječmen 1 gold. 22 kr. — Ajda 4 gold. 22 kr. — Slama 100 kilogr. 1 gold. 60 kr. — Seno 2 gold. — kr. — Špeh 1 kilog. 44 kr.

Odgovorni urednik: Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.